



Fig. 1. Kolonistørrelse hos Digesvale i Nordjylland.  
*Colony size in Sand Martins in North Jutland.*

omtalt af Hald-Mortensen (Feltornithologen 13, 1971, 112-113) for Mursejleren *Apus apus*, der i de vestlige, vindeksponerede dele af Danmark mangler helt eller delvis. For de andre svalearter gør forholdet sig også gældende. Således nævner Dybbro (De danske ynglefugles udbredelse, København: Dansk Ornithologisk Forening, 1976) en betydeligt mindre bestandstæthed for Bysvale *Delichon urbica* i Vest- og Nordjylland end i det øvrige Danmark. De fåtallige optællinger af kolonier i Nordjylland repræsenterer for lille et materiale til at påvise eller afvise en aftagende kolonistørrelse mod vest, selv om det antydes. For Landsvalen *Hirundo rustica* kan de optællinger, der er foretaget indtil nu, tyde på lav bestandstæthed i vindeksponerede områder. Således er der på Læsø truffet 1-3 par/km<sup>2</sup> og ved Kraghede, Vendsyssel 3.08-4.08 par/km<sup>2</sup> (A. P. Møller, Dansk orn. Foren. Tidsskr. 68, 81-86 og unpubl.). Ved Halsnæs på Sjælland er der truffet 5.3-14.1 par/km<sup>2</sup>, ved Tønder 6.1-12 par/km<sup>2</sup>, ved Nyborg 9 par/km<sup>2</sup>, på Tåsinge 10 par/km<sup>2</sup> og endelig på Egholm, Limfjorden 11.3 par/km<sup>2</sup> (P. V. Christensen & J. Toft, Feltornithologen 17, 1975, 31, J. Toft & P. V. Christensen, Feltornithologen 18, 1976, 86-87, P. V. Christensen, Dansk orn. Foren. Tidsskr. 69, 1975, 19-29, Henning Rønn pers. medd.). Disse forskelle beror tilsyneladende ikke på forskelle i bebyggelsesgrad, og forsøg på kunstigt at hæve bestandsniveauet ved Kraghede ved opsætning af redeplatforme gav negativt resultat (A. P. Møller unpubl.).

Deler man Nordjylland ind i områder bestående af litorinahavbund og postglacial havbund og på den anden side moræneaflejringer, fås en gennemsnitlig kolonistørrelse for kolonierne af Digesvale på litorinafladen og den postglaciale havbund på 20 huller (N=44) og en gennemsnitlig kolonistørrelse for kolonierne i moræneaflejringer på 35 huller (N=57). Forskellen er statistisk signifikant (0.01 p) > 0.001, X<sup>2</sup>-test). Fordelingen på vestkystnære og

vestkystfjerne kolonier i de to kategorier er næsten lige. Litorinahavbunden og den postglaciale havbund er præget af forholdsvis fint materiale bestående af ler og sand, mens moræneaflejringerne primært består af grovere materiale fra ler til groft grus. Langt størstedelen af kolonierne i disse områder er anlagt i groft sand eller fint grus. Mindre kolonier kan dog findes selv i groft grus (Hanstholm, Læsø o.a.). Det er tidligere påvist, at længden af Digesvalens rederør afhænger af arten af materialet, hvori reden er udgravet (A. J. Petersen, Wilson Bull. 67, 1955, 235-286). Antallet af par i hver koloni er som vist ovenfor også afhængig af materialets karakter. Muligheden, for at forskellige jordbundstyper påvirker insektbestanden og dermed levegrundlaget for Digesvalen, foreligger dog også. Fourageringen hos Digesvalen er dog i udpræget grad knyttet til fugtige områder som moser, søer, damme og vandløb (A. J. Petersen *op.cit.*), hvilket bevirker, at fødeproduktionen for arten i størst udstrækning er påvirket af vådområdernes karakter, mens omkringliggende landområder er af underordnet betydning.

Nyere undersøgelser har vist, at ungerens overlevelseschance og vægt er påvirket af koloniernes størrelse, idet konkurrencen om føde mellem adulte fugle tilsyneladende er størst i store kolonier. Endelig synes koloniernes størrelse også kraftigt at påvirke predationen, idet denne er betydeligt større i store kolonier (J. L. Hoogland & P. W. Sherman, Ecol. Monogr. 46, 1976, 33-58).

Bidragydere til Nordjysk Ornithologisk Kartotek samt kartoteket takkes for at have stillet iagttagelserne til min rådighed.

Anders Pape Møller  
Langelandsgade 125  
8000 Århus C

**English summary:** Colony size in the Sand Martin *Riparia riparia* in North Jutland.

Colony size of 134 colonies is shown in Fig. 1. Colonies near to the west coast averaged 19 holes compared to 42 holes for colonies away from the coast. Colonies placed in moraine sediments averaged 35 holes compared to 20 holes for colonies placed in raised sea floor sediments.

## Debat

GRØNLANDSKE LAPLANDSVÆRLINGER  
*CALCARIUS LAPPONICUS* I EUROPA.

Bent Pors Nielsen (Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 73, 13-24, 1979) omtaler, at de grønlandske Laplandsværinger udelukkende trækker mod sydvest til amerikanske overvintringspladser (p. 17).

I England er arten imidlertid kendt for at optræde årligt omend i stærkt svingende antal i de

nordlige og vestlige egne allerede fra ultimo august fra Grønland (British Ornithologists' Union, The status of birds in Britain and Ireland, Oxford et al.: Blackwell, 1971). På Shetland og især Fair Isle er disse tidlige forekomster beskrevet nøje af bl.a. Williamson & Davis (Brit. Birds 49, 6, 1956). Også i Sydvestnorge gør dette træk sig gældende fra ultimo august på Jæren og Lista (Griffin, D. M. & I. C. T. Nisbet, Sterna no. 8, 1-36, 1953, Bernhoft-Osa, A., Stav. Mus. Årb. 73, 105-116, 1964, Ree, V., Sterna 16, 113-202, 1977 m.fl.).

På grund af forsinkelsen mellem trækulminationerne i Sydvestnorge og Nordjylland må det formodes, at de stærkt vekslende antal af Laplandsværlinger i de vestlige dele af Danmark stammer fra Grønland (A. P. Møller, P. E. Sperling & U. G. Sørensen, Nordjyllands fugle, København: Scandinavian Science Press, 1978), mens de østlige fugle med en tidligere forekomst må anses for at være af skandinavisk oprindelse på vej mod øst- og i mindre udstrækning vesteuropæiske vinterkvarterer (J. R. Jacobsen, Dansk orn. Foren. Tidsskr. 57, 181-220, 1963, Møller *et al. op.cit.*).

Der er dog næppe tvivl om, at disse grønlandske fugles forekomst i Europa er af nyere dato. Således nævner Salomonsen (Aves, In: Zoology of the Faroes, Copenhagen, 1935) kun én forekomst fra Færøerne, og på samme måde omtales kun få forekomster i den ældre litteratur fra Shetland og Island (Venables, L. S. V. & U. M. Venables, Birds and mammals of Shetland, Edinburgh & London: Oliver & Boyd, 1955, Timmermann, G., Die Vögel Islands, Reykjavik: Vísindafélag Islendinga 21, 24 og 28, 1938-1949).

*Anders Pape Møller*

## SVAR

Anders Pape Møller skal have tak for de supplerende litteraturhenvisninger, der er stærke indicier for et træk mellem Grønland og De britiske Øer, selv om der endnu ikke foreligger nogen ringfund. Jeg kan i øvrigt tilføje, at Laplandsværlingen i 1977 blev fundet ynglende i Skotland. Dette træk er kvantitativt sikkert af ringe omfang i sammenligning med antallet af ynglefugle i Grønland, og det forrykker næppe min fremstilling af artens udbredelseshistorie. Vi må i høj grad håbe, at man i de kommende år kan få ringmærket mange Laplandsværlinger i Grønland, så dette træk kan endeligt bekræftes. Det skal blive spændende at se, om arten dukker op på Island, hvor der utvivlsomt er en ledig niche til den. Hvornår får vi det første ynglefund fra Island?

*Bent Pors Nielsen*

## TILBAGESLAG FOR DANSK ORNITOLOGI

I sidste hæfte af 1978-årgangen bragte Bent Pors Nielsen et indslag under denne overskrift i anled-

ning af, at Finn Salomonsens stilling på Zoologisk Museum i København ikke blev genopslået til en ornitolog, men til en krebsdyrspecialist. Denne reduktion af staben på museets ornitologiske afdeling er et så alvorligt tilbageslag for dansk ornitologi, at man også i udlandet er blevet bekymret over ornitologiens betrængte stilling i Danmark. Den internationale ornitologiske komité har således sendt følgende henvendelse til den danske undervisningsminister:

Till Danmarks undervisningsminister  
fru Dorte Bennedsen

Fru Minister,

I egenskab af president för den Internationella Ornitologiska Komitté (International Ornithological Committee) ber jag att få fästa fru Ministerns uppmärksamhet på följande angelägenhet.

Av Dansk Ornithologisk Tidsskrifts sista nummer för år 1978 framgår, att planer föreligger på att minska den vetenskapligt utbildade personalen på Zoologisk Museums i Köpenhamn ornitologiska avdelning (avdelning nr. 4) från 3 till 2 personer. Detta innebär, att Dr Finn Salomonsens pensionering samtidigt medför en minskning av avdelningens vetenskapligt utbildade personal.

Som fru Ministern säkert har sig bekant, är Dr Salomonsen en av Danmarks internationellt mest ansedda naturforskare. Hans insats inom olika riktningar av ornitologin ss. systematik, evolutionsforskning, flyttfågelforskning, zoogeografi och biologi i allmänhet har vunnit erkännande överallt, där vetenskaplig ornitologi bedrivs.

Han är expresident och ständig ledamot i den Internationella Ornitologiska Komittéen, och det måste redan därför ligga Komittéen varmt om hjärtat, att hans stora livsverk till förmån för ornitologin i allmänhet och Zoologisk Museum i synnerhet icke blir utan efterföljd.

Det kan ytterligare erinras om, att Danmarks ornitologi alltid har stått på en mycket hög nivå. Det räcker väl att påminna om att det var i Danmark, som ringmärkningen av fåglar först kom till användning. Sådana traditioner förpliktar.

Det är också helt klart att det bland yngre danska ornitologer icke kommer att vara svårt att finna en kompetent forskare att placera på en tredje vetenskaplig post inom den ornitologiska avdelningen av Zoologisk Museum.

Vad ornitologins betydelse i dagens forskning och för dagens samhälle beträffar, kan i korthet nämnas:

- 1 Det var genom undersökningar av fågelvärlden som det blev klart att miljögifter och tekniskt avfall inom de industrialiserade länderna utgör ett allvarligt hot mot miljön. Fåglarna har visat sig vara utomordentligt känsliga indikatorer på förändringar i miljön.
- 2 Med förkortade arbetstider och stigande välstånd

har inom industriländerna uppstått ett växande behov av fritidssysselsättning. Ornitologin erbjuder här ett både ur fysisk (genom utevistelse!) och psykisk synpunkt värdefullt alternativ. Den stora allmänheten i Danmark har förstått detta, ty Dansk Ornithologisk Forening har en av de största medlemskårerna i världen. Att leda in detta intresse på ett meningsfullt arbete hör till ett museums viktigaste uppgifter.

3 Ornitologin har ovanligt goda förutsättningar att studera ett antal betydelsefulla allmänzoologiska problem. Däggdjuren och fåglarna utgör tillsammans de egenvarma (homioioterma) djuren, d.v.s. de högst utvecklade djuren. Delvis därför har studiet av fåglarnas beteende (etologi) avancerat längre än motsvarande forskning inom någon annan djurgrupp. - Vertebraterna, bland vilka fåglarna utgör den näst största gruppen, spelar för den jämförande anatomin och paleontologien en större roll än någon annan djurgrupp. - För systematik och evolutionsforskning är fåglarna av särskild betydelse, därför att fågelindividerna på grund av homioiotermin relativt föga påverkas (modifieras) av yttre faktorer i fråga om form, storlek, färg och morfologi i allmänhet. Det är därför särskilt tacksamt att studera evolutiva förändringar hos fåglarna. Det är också hos fåglarna studiet av raser har utvecklats först och näst längst.

4 Dansk ornitologi står i en särställning på grund av det stora arbete som har utförts och utföres på Grönland. Det är svårt att förstå hur en avdelning med bara två vetenskapliga forskare skall kunna hävda sig på denna subkontinent. Det kan nämnas, att Universitetets Zoologiska Museum i Helsingfors f.n. har fyra heltidsanställda vetenskapligt skolade ornitologer, och ändå har Finland ingen motsvarighet till Grönland att utforska.

Jag vågar uttala förhoppningen, att fru Ministern skall finna en utväg att tillgodose den danska ornitologins trängande behov. Så vitt jag kan se, finns det två handlingsmöjligheter:

1 att om den tredje anställningen vid ornitologiska avdelningen av Zoologisk Museum på grund av ett fattat beslut måste allokeras till en annan avdelning, så fort som möjligt inrätta en ny, tredje anställning eller

2 att förhindra allokeringen av den tredje anställningen.

Helsingfors, den 15 februari 1979

Vördsamt och med största högaktning

Lars von Haartman  
professor  
Zoologiska Institutet  
Helsingfors Universitet  
N. Järnvägsgatan 13  
00100 Helsingfors 10  
Finland

## KREBSDYR CONTRA FUGLE- ELLER STILLINGSPOLITIKKEN VED ZOOLOGISK MUSEUM

Efter læsning af Bent Pors Niensens artikel i D.O.F.T. 1978, nr. 4, fremførte jeg i en samtale med ham en række argumenter som skulle vise at sagen efter min mening havde flere facetter. BPN opfordrede mig til at fremlægge mine synspunkter skriftligt, en anmodning som jeg takker for og gerne efterkommer.

Som krebsdyrforsker kan jeg nok i højere grad end andre videnskabeligt uddannede (VIP'er) ved Zoologisk Museum (ZM) anses for part i sagen (stillingen der blev »røvet« fra ornitologerne tilfaldt jo en krebsdyrmand), men ud over varetagelsen af de forkætrede krebsdyrs tarv ligger de principielle aspekter mig uægtelig nok så stærkt på sinde.

Vi kan ikke være uenige om det BPN anfører vedr. ornitologiens store betydning ved ZM i retning af forskning, anselige samlinger, international bevågenhed og samarbejde med amatører. Noget tilsvarende kan imidlertid med samme ret siges om andre dyregrupper ved museet. Hvad nu f.eks. angår krebsdyr blev der, især af Krøyer og H. J. Hansen, drevet forskning på verdensplan næsten 100 år før noget sådant ved Salomonsens indsats, blev tilfældet inden for ornitologien, og i perioden 1970-78 udkom der 132 krebsdyr- mod 58 fugleafhendinger helt eller delvis baseret på ZMs materiale og forfattet af andre end ansatte og emeriti ved ZM.

Det er rigtigt at det, som BPN anfører, kunne »synes lidt fattigt at et land som Danmark, med en så stor fugleinteresse, kun har råd til én ornithologisk afdeling med tre videnskabelige stillinger« - som nu endda er reduceret til to. Men der er jo talrige andre videnskabeligt arbejdende ornitologer her til lands: ved Zoologisk Centralinstitut på Fælleden, som også ZM tilhører, er der alene 4 (Jan Dyck, Jørgen Rabøl, Holger Poulsen og Hans Lind), der er 2 ved Århusmuseet (Poul Bondesen og A. Holm-Joensen) og 3-4 ved Vildtbiologisk Station, Kalø (Mette og Jørgen Fog, Ib Clausager plus ubesat stilling), ligesom fuglelivets centrale rolle i miljøværnsarbejdet tilgodeses af bl.a. P. Hald-Mortensen (Miljøministeriet) og Sten Asbirk (Hovedstadsrådet).

Ved ZM er embedspligterne først og fremmest varetagelse af samlingerne, forskning i taxonomi og zoogeografi (med videreførelse af museets særlige tradition inden for arktisk zoologi og dybhavsforskning), vejledning af specialestuderende og administration. Jeg deler BPNs glæde over fugleinteressens store vækst, men museet kan, som videnskabelig institution, ikke i sin ansættelsespolitik alene lade sig diktere af om en dyregruppe er mere eller mindre populær - de ligeledes folkekære sommerfugle varetages således kun af en enkelt VIP.

I betragtning af dyrerigets mangfoldighed og samlingernes meget store omfang var og er den for-

håndenværende personalestab ved ZM under alle omstændigheder for lille. Men enkelte afdelinger fandt at fordelingen af VIP'er af historiske og andre årsager måtte anses for skæv. 2. afdeling (hvirvelløse dyr minus insekter og bløddyr) havde tidligere rejst spørgsmålet i museumsrådet og gjorde det igen i april 1978, og museumsrådet nedsatte et udvalg til generel drøftelse af den fremtidige stillingspolitik ved ZM. Ud fra en række mere eller mindre håndterlige kriterier, såsom dyregruppernes »vigtighed«, artsrigdom og »diversitet« (dvs. relativt »ens« arter contra meget »uens« arter) fremkom udvalget med en revideret plan for fordeling af specialister ved museet, en fordeling som kun anfægtedes af udvalgets ornitologiske repræsentant. Ifølge planen skal museets basale funktioner varetages af 21 VIP'er, og ved en tilfældighed kom disse 21 stillinger til at fordele sig med 7 på hver »storafdeling«: vertebrater, invertebrater (fortrinsvis marine) og insekter. Planen tildeler fugleafdelingen to af de »basale« VIP-stillinger, og dette er netop udtryk for at man indrømmer museets fugleforskning en vis særstilling. Ingen anden dyregruppe med en tilsvarende formrigdom tildeles mere end en enkelt specialist. De få VIP-stillinger, som museet råder over udover de 21, skal ved vakance fordeles til den storafdeling, hvor der på det pågældende tidspunkt er særligt presserende opgaver eller en særligt kvalificeret ansøger.

Et stort flertal af museumsrådet vedtog denne plan, hvilket altså medførte at der p.t. er to krebsdyrfolk ved museet. I øvrigt spiller det vel i denne diskussion en vis rolle at den nyansatte har demonstreret interesse for og evne til udbygning af den marine forskning i Grønland.

Jeg er overbevist om at det på længere sigt er en uomtvistelig fordel for kvaliteten af forskningen og samlingspassningen ved ZM, at man ved vakancer i fremtiden ikke hver gang alene er bundet til at vælge den mest kvalificerede blandt dem, der har speciale inden for den pågældende dyregruppe, men kan sikre sig en virkelig kapacitet - det være sig inden for ornitologien eller andre hæderkronede discipliner ved Zoologisk Museum.

*Torben Wolff*

## SVAR

TW skriver bl.a. at »- der er jo talrige andre videnskabeligt arbejdende ornitologer her til lands« og nævner navnene på 11 zoologer med ornitologi som speciale, der er ansat på forskellige institutioner i landet. Det forekommer mig, at dette argument er eminent grad viser, hvilken fortvivlet situation danske ornitologer befinder sig i, og at de er nødt til at søge stillinger, som kun perifert berører deres speciale. Ingen af de 11 er jo ansat som ornitologer, men som biologer, der kun i visse tilfælde kan tale ornitologiens sag. Stillingerne i Miljøministeriet, Hovedstadsrådet og Vildtbiologisk Station kræver utvivlsomt en ikke ringe diplomatisk sans, når or-

nitologiske synspunkter skal fremmes, eftersom de gældende personer ikke frit kan udtale sig i politiske sager.

Som TW selv nævner, bygger den nuværende stillingspolitik på ZM på en rapport af den 7. juni 1978. Som sammenfatning er udvalget, der fremkom med rapporten, kommet til følgende konklusion: »Ved fordeling af stillinger efter dyregrupper er det tilstræbt at afbalancere hensynene til de enkelte gruppers artsrigdom, diversitet og generelle rolle i evolutionsbiologiske studier«. At artsrigdommen skal være et kriterium lyder for undertegnede lægmand uforståeligt (i så fald skulle insektfolkene jo have mindst 3/4 af stillingerne). Derimod synes jeg, at »den generelle rolle i evolutionsbiologiske studier« er et udmærket argument, men det er trist at måtte konstatere, at det tilsyneladende er undgået museumsrådets opmærksomhed, at netop ornitologien formentlig er den disciplin, der har ydet mest på evolutionsforskningens område gennem de senere år. Mange steder i verden, ikke mindst i USA, foregår der i disse år en intensiv forskning på dette område, baseret på ornitologien. Netop fordi ornitologien er nået forholdsvis langt i klassificering og taksonomi, egner den sig fortræffeligt til videregående forskning. Sådan som museets stillingspolitik er udformet, ser det ud som om man lægger hovedvægten på den rent deskriptive systematik. Kan det virkelig være rigtigt? Er Zoologisk Museum ikke kommet længere?

TW nævner, at man har en højt kvalificeret ansøger til krebsdyrafdelingen, som altså herved får en mand mere, end ovennævnte rapport havde tiltænkt afdelingen. Der er unægtelig noget at leve op til for denne nye krebsdyrmand, som overtager Salomonsens stilling.

Det er selvsagt, at dansk ornitologi lider et meget alvorligt tilbageslag ved denne realokering, men det synes mig også, at bredden i Zoologisk Museums forskning må blive skadelidende, når man øjensynligt lægger en specialisering mod den deskriptive systematik-forskning over samlingerne til grund for stillingspolitikken.

*Bent Pors Nielsen*

## Aktuelt

### INTERNATIONALT SYMPOSIUM

Fra d. 17. til d. 21. september afholdes et internationalt symposium i Holland om studier over fuglepopulationer. Følgende hovedemner vil blive behandlet: 1) antallet af fugle i relation til fødemængden, 2) antallet af fugle i relation til territoriadfærd, 3) optimale fouragerings-strategier, 4) energetik hos fritlevende fugle, 5) cykliske ændringer i antal og adfærd hos Grouse, og 6) populationsdynamik hos Musvit. Tilmelding og yderligere oplysninger via redaktionen.